

ISSN 2227-2844

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

№ 1 (324) БЕРЕЗЕНЬ

2019

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

№ 1 (324) березень 2019

Частина II

Засновано в лютому 1997 року
Свідоцтво про реєстрацію:
серія КВ № 14441-3412ПР,
видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено до переліку
наукових фахових видань України
(педагогічні науки)
Наказ Міністерства освіти і науки України № 793 від 04.07.2014 р.

Журнал включено до переліку видань реферативної бази даних
«Україніка наукова» (угода про інформаційну співпрацю
№ 30-05 від 30.03.2005 р.)

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 9 від 29 березня 2019 року)

Виходить чотири рази на рік

Засновник і видавець –
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор –
доктор педагогічних наук, професор **Курило В. С.**
Заступник головного редактора –
доктор педагогічних наук, професор **Савченко С. В.**
Випускаючі редактори –
доктор педагогічних наук, професор **Караман О. Л.**,
доктор історичних наук, професор **Набока О. В.**,
доктор педагогічних наук, професор **Шехавцова С. О.**

Редакційна колегія серії «Педагогічні науки»:

Головний редактор –
Караман О. Л., доктор педагогічних наук, професор
Відповідальний секретар –
Юрків Я. І., кандидат педагогічних наук, доцент

Члени редакційної колегії:
доктор педагогічних наук, доцент **Бабіч В. І.**,
доктор педагогічних наук, професор **Ваховський Л. Ц.**,
доктор педагогічних наук (Республіка Польща) **Лукашевіч-Велеба Й.**,
кандидат педагогічних наук, доцент (Республіка Білорусь) **Іванчикова С. Б.**,
доктор педагогічних наук, професор **Лобода С. М.**,
доктор педагогічних наук, професор **Прошкін В. В.**,
доктор педагогічних наук, професор **Харченко С. Я.**,
доктор педагогічних наук, професор **Хриков Є. М.**

Редакційні вимоги до технічного оформлення статей

Редакція «Вісника» приймає статті обсягом 5 – 7 сторінок через 1 інтервал, повністю підготовлених до друку. Статті подаються надрукованими на папері в одному примірнику з додатком диска. Набір тексту здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, *.rtf) шрифтом № 12 (Times New Roman) на папері формату А-4; усі поля (верхнє, нижнє, правє й лівє) – 3,8 см, верхній колонтитул – 1,25 см, нижній – 3,2 см.

У верхньому колонтитулі зазначається: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № ** (****), 2014.

Статті у «Віснику» повинні бути розміщені за рубриками. Інформація про УДК розташовується у верхньому лівому кутку без відступів (шрифт нежирний).

Через рядок від УДК в лівому верхньому кутку вказуються прізвище, ім'я по-батькові автора (повністю, шрифт жирний). На наступному рядку – учений ступінь, звання, посада, місце роботи; e-mail; ORCID ID (персональний код, який необхідно отримати, заповнивши анкету за посиланням: <https://orcid.org/register>).

Назва статті друкується через рядок великими літерами (шрифт жирний).

Зміст статті викладається за планом: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); визначення методики дослідження (сукупність методів дослідження, їх основний зміст, характеристики і показники, які вони фіксують, та одиниці вимірювання); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Усі перелічені елементи повинні бути стисло представлєні в тексті, але графічно виділяти їх не треба.

Посилання на цитовані джерела в тексті оформлюються таким чином: у круглих дужках зазначається прізвище автора, та рік видання роботи (наприклад, Шумська, 2010). Якщо потрібно посплатися на декілька джерел, варто переплувати їх через крапку з комою (наприклад, Афанасьєва, 2016; Богданова & Саннікова, 2015; Моєє, 2006). Якщо використовуються цитати, статистика тощо, то слід вказати номер сторінки посилання (Афанасьєва, 2016, с. 46; Влієт, 2012, р. 24).

Бібліографія і при необхідності примітки подаються в кінці статті після заголовку „Список використаної літератури” (без двокрапки) у порядку цитування й оформлюються відповідно до ДСТУ 8302:2015. Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацем; ім'я автора праці (або перше слово її назви) виділяється жирним шрифтом.

Для коректного індексування публікацій наукометричними системами після «Списку використаної літератури» необхідно навести References. Посилання в References мають бути оформлені латинською; для кирилических цитувань слід транслітерувати імена авторів та назви видань; останні також слід навести в англійському перекладі в [ ] з зазначенням мови оригіналу в дужках, наприклад, [in Russian], [in Ukrainian]. Назви періодичних видань слід наводити відповідно до офіційного латинського написання за номером реєстрації ISSN. В елементах опису не можна заміняти латинські літери на кирилическі. Цитування в References мають бути оформлені за стандартом APA.

Статтю закінчують 3 анотації обсягом 1600-1800 знаків (українською, російською та англійською мовами) із зазначенням прізвища, ім'я та по-батькові автора, назви статті та ключовими словами (3-5 термінів).

Стаття повинна супроводжуватися рецензією провідного фахівця (доктора, професора).

На окремому аркуші подається довідка про автора (прізвище, ім'я, по-батькові; місце роботи, посада, звання, учений ступінь; адреса навчального закладу (повністю), домашня адреса; e-mail та номери телефонів (службовий, домашній, мобільний) трьома мовами (українською, російською та англійською).

УДК 372.03

DOI: 10.12958/2227-2844-2019-1(324)-2-249-259

Кондратюк Світлана Григорівна,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна.

bf-svit@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-4037-6291>

ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ ЛІТЕРАТУРИ НАПРЯМКУ НОН-ФІКШН У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД

Одним з найкращих джерел формування життєвих компетентностей, ціннісних орієнтацій особистості, збагачення дітей новими знаннями про навколишній світ, розвитку дитячого мислення та мовлення в усі часи виступала художня література. Величезна сила впливу мистецтва слова різнобічно використовувалася у вітчизняній та зарубіжній педагогіці як потужний чинник виховання та освіти підростаючого покоління. Мистецтво слова одночасно виступає мотиваційним елементом до пізнання оточуючого світу та власне знанням про життя, саме тому одним з ключових завдань освітнього процесу є формування читацької компетентності дитини, саме тому так серйозно ставляться до добору літературних творів упорядники освітніх програм, адже засобом мистецтва слова формуються морально-ціннісні орієнтири майбутнього суспільства, навіть більше, людства.

Достатньо довгий час видавці до кола дитячого читання включали виключно художню літературу, але впродовж останніх років до його складу активно починають входити твори нехудожнього характеру – пізнавальної літератури, що позначають поняттям «нон-фікшн». Головне завдання творів цього напрямку – достовірно розкрити перед дитиною якусь частинку життя, наукового пізнання, але зробити це так, щоб юний читач не просто зрозумів написане, а й не нудьгував читаючи. Не менш важливо для таких книжок показати системність Всесвіту, природних явищ, принципи співіснування людей і природи, тобто вивести дитину за межі буденності, але не у світ ефемерної фантазії, а в не менш цікаву реальність, що сповнена незвичними й водночас справжніми історіями.

Звернемо увагу на те, що мова не йде про навчальну літературу, що також є певним відгалудженням в напрямку нон-фікшн.

У той час як художня книга більше орієнтована на духовне, емоційне, естетичне виховання дитини, то нехудожня – на формування інформаційної культури, вироблення у дошкільника природної потреби в пізнанні реальної дійсності. Саме через брак часу й велике інформаційне

навантаження на дітей педагоги, науковці активно розробляють інтегрований підхід в освітньому процесі, а література напрямку нон-фікшн надає можливості ефективного поєднання пізнавальної та естетичної складової освітнього процесу.

Варто зазначити, що не зважаючи на схожість використання, пізнавальну літературу від навчальної відрізняє добровільний характер її прочитання, а в дошкіллі – це головна умова розвитку. Такі тексти вочевидь сприймаються психологічно комфортніше й формують у недосвідченого читача потребу в самоосвіті та самовдосконаленні, а тому якісно зручні для використання в освітньому процесі.

Саме тому вважаємо за необхідне розкрити потенціал дитячої літератури напрямку нон-фікшн у роботі закладів дошкільної освіти з метою застосування інтегрованого підходу.

Мета статті – розглянути шляхи використання дитячої літератури напрямку нон-фікшн педагогічними працівниками з метою впровадження інтегрованого підходу в закладах дошкільної освіти.

Твори (як зарубіжних, так і вітчизняних письменників), які з'являються в Україні останнім часом та користуються популярністю, засвідчують нове світове спрямування, що намагається іти крок за кроком із сучасною зростаючою молоддю, відстежувати її потреби та бажання, незважаючи на часто закостенілі догми дидактично налаштованого педагогічного ракурсу української літературної освіти. Так, на бібліотечних полицях з'явився новий формат літератури для дітей, що користується сьогодні особливою популярністю: «Стан дитячої літератури зараз є набагато кращий, ніж був колись, сучасні діти мають більше можливостей читати цікаву, дійсно дитячу літературу. В ній менше фальшу, надуманості. В дитячій літературі з'явилися нові українські автори, українською мовою перекладено багато відомих і улюблених дітьми книг...» (Гнідець, 2011).

Не зважаючи на стрімке зростання популярності, в українській і зарубіжній науці пізнавальна книга все одно залишається мало дослідженою. Традиційно більше уваги приділяється дитячій художній літературі, здебільшого з боку літературознавців, педагогів, психологів, культурологів та ін. На думку багатьох книгознавців, причина в тому, що «у книгознавстві немає однозначного погляду на класифікацію науково-популярних видань. Тобто види науково-популярних видань не розглядаються. Найчастіше автори та видавці уникають цього питання, говорячи про науково-популярну літературу загалом... Мало або майже нічого не пишуть про твори науково-популярного жанру» (Антонова, 1995, с. 80).

У навчальних посібниках С. Антонової, Е. Огар, С. Карайченцевої, присвячених проблемам дитячого книговидання, частково описується типологія дитячої пізнавальної книги. Історичні аспекти становлення дитячої книги та пізнавальної періодики в Галичині на початку ХХ ст. висвітлено в дисертації Ю. Стадницької. Спеціальну увагу вивченню

сучасної пізнавальної літератури у новому соціальному, освітньому та культурному контексті приділено у низці статей, зокрема І. Тушевської та Е. Огар.

Та й саме визначення напрямку нон-фікшн трактується по-різному, одностайної думки у науковців, літературознавців немає. Одні, як С. Антонова, називають окреслений різновид дитячої й, одночасно, науково-популярної книгитерміном «пізнавальна книга», акцентуючи в детермінанті «пізнавальна» на когнітивній семантиці. У межах дитячої пізнавальної книги розрізняючи науково-художню (для молодших дітей), науково-пізнавальну (для підлітків), довідкову (енциклопедії, довідники, словники, календарі) та практично-розвивальну книгу (Огар, 2012). Інші науковці ретельніше концентруються на тому, щоцелітетература про реальність, на цьому наголошує вітчизняний вчений О. Галич: «На зміну белетристиці, побудованій на художньому узагальненні, домислі, приходить література документа й факту» (Галич, 2001, с. 41).

Більшість досліджень нон-фікшну, представлених поважними працями вчених – філософів, істориків, культурологів, філологів, таких як Емануель Левінас, Ганна Арендт, Мішель Фуко, Ролан Барт, Цветан Тодоров, Сьюзен Зонтаг та ін. пояснюють посилення документалістики зі зручністю використання, адже вона частково виконує естетичну функцію, алеобіймає ще цілу низку інших: інформаційну, гносеологічну, аналітичну, психологічну, дозволяючи читачеві в умовах стрімкого науково-технічного прогресу отримувати нову інформацію в зручній для сприймання формі, вибудовуючи розуміння не тільки видимих, а й прихованих процесів, спонукаючи реципієнта до аналізу дійсності й одночасно зміцнюючи довіру до автора, який всі реальні події відтворює крізь призму свого образного світосприйняття, одночасно отримуючи можливість психологічного розвантаження.

Зацікавленість документальною літературою спостерігається і в літературознавстві останніх років, вона дедалі частіше стає об'єктом досліджень у наукових працях І. Акіншина, М. Варнкаша, Г. Грегуль, І. Данильченко, О. Дацюк, Н. Ігнатів, Б. Мельничук, Л. Мороз, І. Василенко, В. Галич, М. Коцюбинська, В. Кузьменко, Д. Стус та ін., однак є ще багато недосліджених частин, як у теорії, так і в практиці.

Життєва, художня, виховна цінність літератури обумовлена як актуальністю змістового наповнення так і специфікою засобів втілення в ньому художнього образу, насамперед, мовних засобів виразності, адже мова мистецького твору є найкращою, найвищою формою літературної мови, яку діти прагнуть наслідувати. Ні для кого не секрет, що мова – живий організм, що постійно видозмінюється й модифікує. Тому в мовленні сучасної людини зустрічаємо велику кількість нових слів, що, в своїй більшості, є запозиченнями з інших мов, та значну кількість неологізмів. Саме слово видозмінює контекст використання, саме воно обумовлює читацьку, у нашому випадку дитячу, мотивацію та цікавість.

Оскільки література – це мистецтво життя, то вона має відображати актуальні процеси, що відбуваються в навколишньому світі, а відтак і слово, яким послуговується сучасний читач має бути відповідним часу. Отже, більшою популярністю має користуватися той текст, що має безпосередній зв'язок з реальним життям й у такий спосіб забезпечить комунікацію з дійсністю та дозволить читачеві відчувати себе психологічно готовим до зустрічі з нею. Погоджуючись із Б. Шалагіновим, стверджуємо, що особливо сьогодні, на зламі комунікативної парадигми (Гнідець, 2011) в Україні, відчувається необхідність ґрунтовних фахових текстових досліджень з літератури, написаної для дітей, особливо, коли мова йде про новий напрям, що так стрімко розвивається.

У сучасному літературознавстві нон-фікшн називають «особливим літературним жанром», «художньо-публіцистичним жанром літератури»; досить поширеною є думка, що документалізм – це творчий напрям, жанр і стиль (О. Галич, Р. Іванчук, Н. Ігнатів та ін.). Зрозуміло, що існує тісний зв'язок між жанром, літературним напрямом і стилем, однак ці поняття не тотожні, вони потребують чіткої диференціації і конкретизації. То що ж особливого має бути у творі для дітей напрямку нон-фікшн?

Спробуємо окреслити коло прийомів, завдяки яким досягається контакт із читачами сучасних пізнавальних книжок для дітей та утримується їхня увага. До їх складу входять інтерактивність, добір цікавих фактів, порівняння, наведення серії запитань, пояснення на відомих моделях, надання альтернатив розвитку подій, які б змінили хід історії, роз'яснення складних явищ на дослідах, спростування поширених хибних уявлень, пояснення через ситуації з дитячого життя, діалогічність, інтригуючі заголовки, гумор, мовностилістичні прийоми.

Автори кращих зразків пізнавальної літератури в доступній і образній формі відтворюють наукові факти й розширюють світогляд юного читача, вони не лише використовують зрозумілу й сучасну мову, а й достовірні дані, привертають увагу дітей, заохочують їх сприймати інформацію. Розмаїття засобів утримання читацької уваги в такій літературі передбачає поєднання всіх можливостей впливу на юного читача – як тих, що апелюють до розуму, розповідаючи про досягнення сучасної науки, загадковий світ наукових експериментів, так і тих, що приваблюють його емоційно, підтримуючи стійкий інтерес до предмета викладу.

Серед вартих уваги українських дитячих авторів, що працюють у цьому напрямку рекомендуємо Лесю Воронину, Кузько Кузякіна, Юлію Смаль, Наталію та Богдана Тихолоза, Ірен Карпу, Романа Романішина, Андрія Лесіва, Анну Копилову, Лану Ра, Тетяну Стус та багато ін.

Інтегрований підхід у роботі з літературою напрямку нон-фікшн можна проводити у різних площинах. Так першою площиною такої роботи є використання науково-пізнавальної літератури в рамках освітнього процесу з дітьми дошкільного віку на заняттях різних типів:

сенсорно-пізнавального, мовленнєвого, художньо-естетичного, соціального розвитку і т.п. По-друге інтеграція легко здійснюється між тематичними розділами програми а також між заняттями в рамках одного розділу. Наприклад, з книги «Світ тварин», що є мандрівкою лісами, льодовиками, водоймами та іншими середовищами існування диких тварин можна набути нові знання про домашніх улюбленців тарідкісні види тварин, які потрібно оберігати. Робота за розділом «Дитина у природному довкіллі» складається з низки занять на яких зручно використовувати матеріал цього тексту під час інших тем, наприклад, «Рослини», «Тварини», «Зима» і т.п., дозволяючи дитині глибше зрозуміти й усвідомити сутність предметів та явищ, їх взаємозв'язки («Дитина», 2017).

Другою площиною інтегрованого підходу є робота з батьками, що може здійснюватися як додаткове домашньо-корекційне завдання з дитиною чи виступатиме частиною розширення пізнавально-емоційного спілкування в родині за допомогою такої літератури. А ще робота в цій царині змушує батьків знаходити аналогічну літературу, що стане для них основою педагогічної самоосвіти та виступить додатковим мотиватором для повноцінного батьківства.

Третя площина обіймає роботу педагога з документальною белетристикою й виступає додатковим стимулом щодо підвищення власного професійного рівня та полегшує виконання окреслених програмових завдань з формування освітніх компетентностей дитини, водночас виступає додатковим комплексом психологічного розвантаження для педагога, оскільки робить освітній процес цікавішим та емоційнішим.

І четверта площина – це здійснення корекційної роботи з дітьми, що потребують проведення коригування освітньої діяльності або мають особливі освітні потреби.

Наведемо приклади використання літератури напрямку нон-фікшн з метою реалізації інтегрованих зв'язків.

Так для роботи у ЗДО згідно програми «Дитина» за розділом «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» можна використовувати цілу низку науково-популярних видань, де дитина в самій книжці дістає можливість щось покрутити, розмалювати, потягнути, розібрати картонну модель тощо. Наприклад, перекладна книжка «Факти у трьох вимірах: людина» (Махаон-Україна, 2010). Ще один засіб – наклейки. Так, англomовне видання С. Девіс «Енциклопедія з наклейками. Космос» відповідно до викладеного матеріалу або ж покладаючись на власну фантазію. Ще один зразок такої книги – «Білий трішки чорній-пречорній книжці» К. Кузякіна (Кузякін, 2017), де дотепний, а часом навіть абсурдний діалог чорної вівці та вовка-альбіноса переривається завданнями й експериментами, які можна виконати безпосередньо на сторінках книжки. За допомогою ножиць, клею та інших засобів читачі можуть створити чорний і білий з інших кольорів, а ще чорнішу за чорне

дірку; сполучити вершини Чорногорії з їхніми назвами, розфарбувати на карті «кольорові» моря тощо. Так книжка «Моє дивовижне тіло» – своєрідна основа анатомії для найменших. Вона ознайомить малюків ізбудовою кісток тавнутрішніх органів, пояснить, демиживемо донородження, куди зникає їжа, яку мипроковтнули, чому важливо мити руки тависипатися й одночасно містить понад 50 віконець для відкриттів. Одночасно ці книжки зручно використовувати й працюючи за такими розділами програми («Дитина», 2017) як «Дитина у природному довкіллі», «Гра дитини», «Мовлення дитини» та ін.

Отже, інтегрований підхід під час роботи над різними розділами програми у закладах дошкільної освіти засобом використання літератури нон-фікшн достатньо прозорий, адже книга цього напрямку завжди забезпечуватиме сенсорний, мовленнєвий та інший розвиток (багатофункціональна) та ще сприятиме формуванню ігрових умінь дошкільника. Так у книзі «Тваринопедія» вигадали цікавий спосіб класифікувати тварин за їхніми особливостями: зібрали прості факти, які легко запам'ятовуються завдяки яскравим кумедним ілюстраціям тварин, і додали безліч смішних деталей, можливо, навіть не дуже науково обґрунтованих, але ж гра є гра. Тому спочатку багато разів пропонують дитині розглянути усіх, хто там є (понад 600 видів тварин), а потім можна запитувати по черзі або один в одного: «Кого ти знаєш із «Затримувачів дихання» чи з «Довгоязиких» чи може з «Самітників» або «Смугастих» і «Стрибунів»? (Барман, 2017).

Інтеграція простежується навіть в принципах побудови літератури нон-фікшн: документалістика, науковий факт чи художній задум, що з цих позицій повинна містити книга напрямку нон-фікшн? Сучасний підхід – інтеграція в усьому. Так у книзі «Голосно, тихо, пошепки» Романи Романішин та Андрія Лесіва (Романішин, Лесів, 2017), автори пропонують читачам новий візуально-інформаційний простір, у якому промовляє кожна лінія, пляма та колір, поєднавши науковий факт, соціальні явища та візуальну гру (своєрідна інтеграція науки та мистецтва). У книжці згадано усе дотичне до звуку: музичні інструменти, шум, гармонія, звукові хвилі, передавання звуків на письмі й навіть тиша. Звук як символ багатьох явищ та цікаві факти про нього є головними героями книги.

Щодо жанрової особливості цього напрямку, то найбільше така література походить на жанр «історія». Саме тому для маленьких читачів цього напрямку підходять твори Ірен Карпи, наприклад, «Babytravel. Подорожі з дітьми, або Як не стати куркою», де авторка сама в передмові уточнює, що це – «веселий нон-фікшн», і додає, що це – «нерівномірні нотатки, помітки на полях, історійки, жарти і поради», в яких вона пише «правду без прикрас». Одразу виявляється така особливість нон-фікшну, як здатність до синтезації кількох документальних жанрів у межах одного твору, позаяк вони рідко існують у чистому вигляді. Форма цього твору також особлива – це абетка в якій є всі літери, але «порядок такий,

наче ми їх просто висипали з мішечка на стіл» (Карпа, 2014), що зумовлює фрагментарну композицію і досить цікавий сюжет без певної послідовності та хронології.

Іншою особливістю цього жанру є обов'язковий добір цікавих, невідомих фактів щодо, здавалося б, давно відомих для читача об'єктів. Дитина залюбки читатиме текст, де трапляються, наприклад, такі факти, що в жирафа блакитний язик, у тигра смугасте не лише хутро, а й шкіра, усі діти народжуються без колінних чашечок, а найсильніший м'яз людини аж ніяк не біцепс, а язик. Наведемо приклади: «Найтриваліший напад гикавки мучив американця Чарлза Осборна – він тривав аж 68 років. За цей час Осборн гикнув приблизно 430 мільйонів разів» (Факти у трьох вимірах, 2010); «Ти колись чув про зливи з риб або жаб? А таке трапляється! Буває, що сильні ураганні вітри «висмоктують» з озер усяку дрібну живність. А потім ця живність падає на землю разом із дощем» (Енциклопедія, с. 85); «Тваринам теж сняться сні. Уві сні собаки іноді швидко перебирають лапами, неначе їм сниться, що вони женуться за здобиччю» (Енциклопедія, с. 271).

Оскільки читання – один з найважливіших чинників розвитку когнітивних навичок дитини, педагоги постійно перебувають у активному пошуку шляхів активізації бажання читати та сприймати художню літературу, аналізувати її та свої переживання з приводу прочитаного, тому необхідно підібрати такий матеріал та формат книги, що приверне увагу й викличе зацікавленість, а ще надасть достовірну інформацію, не міститиме брехні та засобів впливу на свідомість, а це і є визначними особливостями сучасного напрямку літератури нон-фікшн.

Ще одна значна перевага літератури означеного напрямку – це формування вміння аналізувати та запам'ятовувати. Чим раніше дитина навчиться аналізувати прочитане, накопичувати та правильно укладати в свідомості прочитаний матеріал, тим більше користі від читання вона отримає. Оскільки література нон-фікшн часто в собі містить елементи порівняння, то у такий спосіб вчить дитину аналізувати, розвиває мислення, так діти набагато легше сприймають інформацію через відомі для них, а тому й прості аналогії. Наведемо приклади: «Зорі – як люди. Вони народжуються, живуть, тільки дуже-дуже довго, старіють і вмирають» (Енциклопедія, 2015); «На Плутоні навіть морозиво сприймалося б як гарячий суп, адже температура на цій планеті надзвичайно низька: мінус 240» (Енциклопедія, 2015); «Якщо порівняти нашу Землю з апельсином, тоді місяць був би розміром із вишню» (Енциклопедія, 2015) і т.п. Очевидно, що інтеграція ознайомлення дитини з довкіллям безпосередньо пов'язана з формуванням логіко-математичних умінь.

Є значна кількість різних мнемонічних й інших прийомів роботи з книгами, які дозволяють максимально потужно скористатися навіть разовим прочитанням. Наприклад, технологія «ТриП»: після прочитання необхідно виділити три головні речі, які зрозуміла та запам'ятала для

себе в книзі дитина; потім потрібно переказати трьом важливим людям те, що прочитав і зрозумів, а, як відомо, коли ми розповідаємо або доводимо комусь, то самі краще розуміємо прочитане; і, нарешті, потрібно знайти три сфери застосування отриманої інформації або прийняти три рішення, виходячи з прочитаного, та втілити у власне життя. Останній крок – найважливіший, бо реально дозволяє дитині зрозуміти, що читання – частина життя. І використовувати такий прийом на літературі нехудожнього характеру дуже зручно, адже всі складові прийому одночасно виступають необхідними умовами творення літератури у означеному напрямку.

Ще однією складовою активізації пізнавальних процесів при роботі з текстами означеного напрямку виступає наведення серії питань. Перед запитаннями, читач мимовільно зупиняється, і так чи інакше встановлює зв'язок між інформацією, що міститься в тексті, і своїми знаннями. У такий спосіб не тільки підтримується інтерес до твору, а й стимулюється мисленнева активність читача, що ґрунтується на аналогіях та умінні аналізувати текст. До того ж запитання дають змогу виділити головне, суттєве для розуміння змісту в цілому та спрямовують здогадки і припущення читача в бажаному для автора напрямі. Наведемо приклади: «А який він – атом? Чи можна його побачити? Адже якщо з атомів складається величезний Всесвіт, то ми б їх помітили? Чому ж ми їх не бачимо?» (Смаль, 2016, с. 4). Пояснення на відомих моделях, що ніяк не пов'язані з предметом, що досліджується, дає змогу відійти від складної фундаментальної науковості, позбутися відчуття нерозуміння, встановити інтегровані зв'язки багатьох речей.

Серед прийомів, завдяки яким досягається контакт із читачами сучасних пізнавальних книжок для дітей та утримується їхня увага такі як: інтерактивність, добір цікавих фактів, порівняння, наведення серії запитань, пояснення на відомих моделях, надання альтернатив розвитку подій, які б змінили хід історії, роз'яснення складних явищ на дослідах, спростування поширених хибних уявлень, пояснення через ситуації з дитячого життя, діалогічність, інтригуючі заголовки, гумор, мовностилістичні прийоми (Фіялка, 2017).

Автори кращих зразків літератури напрямку нон-фікшн в доступній і образній формі відтворюють наукові факти й розширюють світогляд, розвивають мовлення, насичують позитивними емоціями, вірою у власні можливості юного читача. Вони не лише використовують зрозумілу мову, достовірні дані, дотепний гумор, а й привертають увагу дітей, заохочують їх сприймати інформацію. Розмаїття засобів утримання читацької уваги в такій літературі передбачає поєднання всіх можливостей впливу на юного читача – як тих, що апелюють до розуму, розповідаючи про досягнення сучасної науки, загадковий світ наукових експериментів, так і тих, що приваблюють його емоційно, підтримуючи стійкий інтерес до предмету викладу та дозволяючи встановити особливе інтегроване бачення зв'язків речей у світі.

Зручність інтегрованого використання літератури напрямку нон-фікшн як в освітньому процесі, так і поза його межами очевидна, як і широкий спектр можливостей, що надає цей сучасний напрям, водночас являючи собою невичерпне джерело недосліджених аспектів.

Список використаної літератури

- 1. Гнідець У. С.** Інакші/інші, чужі/свої діти. *Нова література*. URL: <http://www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/47> **2. Антонова С.** Книга для дітей: вопросы типологии и издания: уч. пособ. Москва: Миркниги, 1995. 100 с. **3. Огар Е. І.** Сучасна нон-фікшн для дітей: структурні та функціональні характеристики. *Наукові записки*. 2012. №2 (39). С. 42–47. **4. Галич О. А.** Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генеза, перспективи: [монографія]. Луганськ: Знання, 2001. 246 с. **5. Факти** у трьох вимірах: людина. Київ: Махаон-Україна, 2010. 14 с. **6. Кузякін К.** Біла трішки чорна-пречорна книжка. Харків: Віват, 2017. 64 с. **7. Дитина:** освітня програма для дітей від двох до семи років /наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоskalенко [та ін.]; наук. ред.: Г. В. Беленька, М. А. Машовець; Мін. осв. і науки України. Київ. Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2016. 304 с. **8. Барман А.** Тваринопедія. Зібрання найдивовижніших створінь на землі. Київ: #книголав, 2017. 216 с. **9. Романишин** Романа, Лесів Андрій. *Голосно, тихо, пошепки*. Львів: Видавництво Старого Лева, 2017. 56 с. **10. Карпа І.** *Babytravel*. Подорожі з дітьми, або Як не стати куркою / І. Карпа. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. 208 с. **11. Енциклопедія:** Великакнига «чому?». Київ: Махаон-Україна, 2015. 496 с. **12. Смаль Ю.** Цікава хімія: життєпис речовин. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 112 с. **13. Фіялка С. Б.** Розмаїття засобів утримання читацької уваги в сучасній пізнавальній книзі для дітей. *Поліграфія і видавнича справа*. 2017. № 2 (74). С. 163–173.

References

- 1. Hnidets, U. S.** (2011). Inakshi/inshi, chuzhi/svoidity. [Otherwise / others, strangers / their children.]. *Nova literatura*. URL: <http://www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/47>. [in Ukrainian]. **2. Antonova, S.** (1995). Knyha dlia detei: voprosy ty polohyy u yzdanyia [Book for children: issues of typology and edition]. Moscow: Myrknyhy [in Russian]. **3. Ogar, E. I.** (2012). Suchasna non-fikshn dlia ditei: struktturni ta funktsionalni kharakterystyky [Modern Non-Fix for Kids: Structural and Functional Characteristics]. *Naukovi zapysky*. 2 (39). 42–47. [in Ukrainian]. **4. Halych, O. A.** (2001). Ukrainska dokumentalistyka na zlami tysiacholit: spetsyfika, heneza, perspektyvy [Ukrainian documentaries at the turn of the millennium: specifics, genesis, perspectives]. Luhansk: Znannia [in Ukrainian]. **5. Fakty** u trokh vymirakh: liudyna [Facts in three dimensions: man]. (2010). Kyiv: Makhaon-Ukraina [in Ukrainian]. **6. Kuziak, K.**

(2017). *Bila trishky chorna-prechorna knyzhka* [White is a little black and white book]. Kharkiv: Vivat [in Ukrainian].

7. **Dytyna** (2016). *Osvitnia prohrama dlia ditei vid dvokh do semy rokiv* [Child: Educational program for children from two to seven years old]. / nauk. ker. Proektu V. O. Ohnev'iuk. Kyiv: Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka [in Ukrainian].

8. **Barman, A.** (2017). *Tvarynopediia. Zibrannia naidyvovyzhnishykh stvorin na zemli* [Animal medicine Collection of the most amazing creatures on earth]. Kyiv: #knyholav [in Ukrainian].

9. **Romanyshyn, Romana, Lesiv Andrii** (2017). *Holosno, tykho, poshepky* [Loud, quiet, whisper]. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva [in Ukrainian].

10. **Karpa, I.** (2014). *Baby travel. Podorozhi z ditmy, abo Yak ne staty kurkoiu* [Traveling with kids, or How not to become a chicken]. Kharkiv: Knyzhkovyi Klub "Klub Simeinoho Dozvillia" [in Ukrainian].

11. **Entsyklopediia** (2015). *Velykaknyha «chomu?»* [Encyclopedia: The Big Book "Why?"]. Kyiv: Makhaon-Ukraina [in Ukrainian].

12. **Smal, Yu.** (2016). *Tsikava khimii: zhyttiepys rechovyn* [Interesting chemistry: a biography of matter]. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva [in Ukrainian].

13. **Fiialka, S. B.** (2017). *Rozmaittia zasobiv utrymannia chytatskoi uvahy v suchasni piznavalni knyzi dlia ditei* [The diversity of means of keeping reader's attention in a modern cognitive book for children]. *Polihrafiia i vydavnycha sprava*. 2 (74). 163–173. [in Ukrainian].

Кондратюк С. Г. Шляхи використання літератури напрямку нон-фікшн у закладах дошкільної освіти: інтегрований підхід

У статті висвітлюються питання можливостей використання дитячої літератури напрямку нон-фікшн педагогічними працівниками закладів дошкільної освіти з метою запровадження інтегрованого підходу. Означено особливості сучасних творів літератури нон-фікшн та надано рекомендації щодо їх використання в освітньому процесі. Окреслено чотири виміри інтегрованої діяльності з сучасними науково-пізнавальними текстами для дітей дошкільного віку: використання творів нон-фікшн на заняттях різних типів, в межах як одного, так і відмінних тематичних блоків; розширення пізнавально-емоційного спілкування в родині, батьківська самоосвіта; корекційна робота з дітьми; додатковий мотиваційний стимул для підвищення фахової компетентності вихователів, своєрідний комплекс психологічного розвантаження для дітей та педагогів.

Ключові слова: нон-фікшн, пізнавальна книга, інтегрований підхід, когнітивні навички, дошкільна освіта.

Кондратюк С. Г. Пути использования литературы направления нон-фикшн в учреждениях дошкольного образования: интегрированный подход

В статье рассматриваются пути использования детской литературы направления нон-фикшн педагогическими работниками сферы дошкольного образования с целью внедрения и реализации

интегрированного подхода. Определены особенности произведений современной литературы нон-фикшн и представлены рекомендации их использования в процессе образования. Очерчено четыре плоскости интегрированной деятельности с современными научно-познавательными текстами для детей дошкольного возраста: использование произведений нон-фикшн на занятиях разных типов, в рамках как одного так и отличительных тематических блоков; расширение познавательно-эмоционального общения в семье, родительское самообразование; коррекционная работа с детьми; дополнительный мотивационный стимул для повышения профессиональной компетентности воспитателей, своеобразный комплекс психологической разгрузки для детей и педагогов.

Ключевые слова: нон-фикшн, познавательная книга, интегрированный подход, когнитивные навыки, дошкольное образование.

Kondratiuk S. It is Necessary Touse Literature for Non-Fiction Directions in Pre-School Institutions: an Integrated Approach

The article discusses the possibilities of using non-fiction children's literature to be used by pedagogical staff of pre-school establishment in order to implement an integrated approach. The features of contemporary non-fiction works of literature are described and recommendations on their use in the educational process are given. Four dimensions of the integrated activity with modern scientific-cognitive texts for preschool children are outlined: use of non-fiction works on classes of different types, within the limits of both the same and different thematic blocks; expansion of cognitive and emotional communication in the family, parenting self-education; corrective work with children; an additional motivational stimulus for raising the professional competence of educators, a peculiar one to psychological discharges for children and teachers. The methods by which activating cognitive activity of reader are activated: the selection of interesting facts, comparison, a series of questions, an explanation on known models, explanation of complex phenomena in experiments, explanations in situations of childhood, intriguing headlines, language linguistic techniques, and others. Non-Fiction direction literature provides a wide range of integrated use opportunities, but at the same time is a source of future research.

Key words: non-fiction, cognitive book, integrated approach, cognitive skills, preschool education.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2019 р.

Прийнято до друку 29.03.2019 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Беленька Г. В.